Kritika Letterarja

Originalità vs Sincerità

Wara li qrajt bid-dehwa u bl-akbar għoġba kullma fih *Il-Malti* ta' Diċembru, 1945—inkluża saħansitra l-kitba li hemm fuq in-naħa l-oħra tal-qoxra tiegħu roża—ħtieġli, kontra xewqti u kontra qalbi, nieqaf niżen u ngħarbel kemmxejn aktar fit-tul mill-bqija l-kontro-kritika li A.J.V. għoġbu jħażżeż dwar il-poeżija ta' Ninu Cremona.

Qabel ma ngħaddi biex infisser ħsiebi u fehmti dwar dak li laqatni l-iżjed u darrasni xi ftit ukoll f'din il-kontro-kritika, nixtieq il-lum u hawnhekk nistqarr b'qawwa ta' ġurament illi jien qatt ma nqdejt bil-verb "ħażżeż" *f'sens dispreġjattiv;* imma, bil-maqlub, ta' kull meta u kull fejn *ħażżiżt* din il-kelma, jien dejjem *ħażżiżtha* bil-ħsieb, bil-għan, bit-twemmin u bil-konvinzjoni li kont qed nużaha fis-*sens etimoloġiku* tagħha l-aktar safi, tajjeb u nobbli. Kieku xi darba fhimt jew ridt tabilħaqq inżeblaħ jew immaqdar xi kitba jonkella xi kittieb, f'dak il-każ jien dejjem stajt sibt u nqdejt bi kliem ieħor bħal "ħarbex", "ċaflas", "ċallas", "għaffeġ", "għassed", u x'naf jien! Iżda dan jien m'għamiltux. U kieku biss ħsilt għamiltu, wieħed imbagħad kien ikun jonqsu jara mhux xi tfisser din jew dik il-kelma weħidha u fiha nfisha, imma x'ridt ingħid u nuri biha jien kollox ma' kollox. Għax, wisq drabi, mhix din jew dik il-kelma *per se* li tixhed ġieħ jew għajb, tifħir jew tmaqdir, żegħil jonkella swat; imma huwa t-ton u d-daqq li tieħu wara li wieħed ikun rabatha, nisiġha u dammha flimkien mal-bqija tal-kliem l-ieħor kollu kif imlissen jew miktub minn *Habbu* jew *Obogħdu.*

Issa niġi għal dak li ridt ingħid fil-bidu. Iżda qabel ma nidħol fil-qalba ta' l-argument tiegħi, nixtieq li wieħed iħallini nagħmel qrara personali. Jien, biex tkunu tafuha, lil min iħobb jistaħba wara subgħajh, jew jitfa' l-ġebla u jaħbi idu, ma naħmlux; kif ukoll lil min ma jistħix jipprova jidrobni f'dahri, jien ma nibżax nipprova ninfdu b'sejf f'sidru. Fi ftit kliem, l-ipokrisija ma nistax għaliha. Għax jien jidhirli u nifhem li min m'għandux faħam miblul, m'għandux għalfejn jinħeba jew jibża'. Jinħeba jew jibża', fil-fehma tiegħi, min hu biss ġifa, raġel tat-tiben jonkella ħalliel. Jibżgħu mid-dawl ulied id-dlam; jaħarbu s-sewwa u l-ħaqq ulied id-dnewwa u l-faħx; jaqtgħu qalbhom u ma jidhlux b'wiċċhom mikxuf fit-taqbida jew dawk li huma ġwejjef minn qaddis ommhom, jew dawk li huma ta' ħila dgħajfa, jonkella dawk li jafu li m'għandhom xejn għajr x'jitilfu!

Minn kullma tarraft s'issa b'mod astratt u ġeneriku, għandu mnejn xi ħadd intebaħ u nduna diġà biex jien ġej u xinhu t-tir ta' rasi. It-taqbida moħbija li tqanqlet mis-6 ta' Diċembru, 1945, 'l hawn dwar il-poeżija ta' Ninu Cremona! Dan hu li jien il-lum u hawnhekk nixtieq u rrid nirrileva, bit-tama li fettuqiet bħal dawn ma jaqgħux aktar taħt għajnejna mil-lum 'il quddiem.

X'kien il-qofol ta' kullma ġara u nqala' dwar il-poeżija ta' Ninu Cremona kif tidher fl-aħħar ktieb tiegħu mgħammed "Rand u Riħan"? Il-qofol ta' kollox kienu tliet psewdonimi—tliet ismijiet li juru ħaġa b'oħra, ismijiet fittizji u wieħed minnhom misruq, u għalhekk ħwejjeġ li m'għandhom għalija ebda siwi ta' verità u l-ebda valur legali!

Il-biċċa kollha kienet din: *Kritku* attakka lil *G.G.** talli dan, bla ma ġieb għadd ta' provi biżżejjed jew għallinqas argument wieħed sod u konvinċenti, kien stqarr f'"Il-Berqa" tas-6 ta' Diċembru illi "il-poeżija ta' Ninu Cremona hi xi ħaġa wisq iżjed oriġinali milli s'issa qrajna, sew fil-forma kemm fil-ħsieb"; u *A.J.V.*, f'"Il-Malti" ta' Diċembru, qabeż għal *G.G.* u attakka lil *Kritku* talli dan, minn għala *A.J.V.*, "bena l-fehma tiegħu fuq kriterju li hu nieqes mis-sens tal-proporzjon, jekk mhux ukoll imqanqal minn sentimenti ta' għira tat-tfal."

Issa min għandu raġun u min għandu tort minnhom? Qabel xejn, madankollu, min jista' jaħlef li *G.G.* u *A.J.V.* mhumiex fula waħda maqsuma? Terġa' min jista' jiżgurana li l-fehma ta' *A.J.V.* mhix dik li *Kritku*, flok bniedem wieħed, isarraf tnejn? U jekk *G.G.*, *Kritku* u *A.J.V.* naqsu, f'hiex u fiex naqsu? Ngħidilhom jien. Naqsu u għandhom ħtija: l-ewwelnett talli nsatru u nqdew b'ittri jew b'kelma li setgħu fissru għall-qarrej bniedem li ma kienx hu; it-tieninett talli, min inqas u min iżjed, eżaġeraw it-tajjeb u l-ħażin ta' xulxin, barra milli għamlu każ ġeneriku minn każ wieħed speċifiku; it-tielet u l-aħħarnett talli wieħed minnhom, qabel il-waqt u forsi bla ma kellu għalfejn, indaħal biex jiddefendi xogħlu u jilqa' u jħares lilu nnifsu bil-quddiem donnu bil-għan li jikseb supremazija fuq sħabu jonkella monopolju assolut f'dak li hu qasam letterarju Malti: fil-waqt li l-ieħor, biex jirreaġixxi malajr u tajjeb, sata' ta x'jaħseb jew x'jissuspetta lil xi ħadd li hu kellu aktarx f'moħħu dak li fuqu xela lil ta' qablu.

Barra minn dan, kif nifhimha jien, *Kritku* u *A.J.V.* għamlu dnub ieħor: dak li, b'xi mod u sa ċertu punt, warrbu s-sewwa u l-ħaqq minnofs bil-ħsieb ewlieni li jikxfu agħwar xulxin. Ta' l-ewwel xela lil Ninu Cremona bħala plaġjarju—u ta' dan ġieb provi ċari f'"Il-Berqa" tad-19 ta' Diċembru, 1945. U ta' l-aħħar xela lil ta' l-ewwel bħala wieħed li jbati bil-għira tal-vavi—kif naqraw f'"Il-Malti" ta' Diċembru, p. 127. F'kelma waħda, kif iżommu lil xulxin *Kritku* u *A.J.V.* qaluhulna huma nfushom. Dak li jonqosna nkunu nafu dwarhom hu minhu l-aktar vavu jew l-anqas raġel fosthom jonkella humiex irġiel u vavi ndaqs it-tnejn!

B'danakollu ma rridx niċħad li l-kustjoni li fuqha tlewmu hi ta' l-akbar importanza u serjetà. Għax fil-ħaqq u fis-sewwa m'hemm xejn egħżeż u aqwa mill-oriġinalità sew f'biċċa proża letterarja kemm f'biċċa xogħol poetika. Iżda jien, aktar milli fuq *oriġinalità ta' versi* xtaqthom kieku tlewmu fuq dik li hi *sinċerità ta' għemejjel*—sinċerità li, milli jidher, ħadd minnhom ma għandu. B'daqshekk, il-punti li qajmu wieħed kontra l-ieħor ma jitilfu xejn mill-validità tagħhom. *Kritku*, biex juri kemm Ninu Cremona mhux oriġinali fi vrusu, jaqbadlu waħda mill-poeżijiet tiegħu u jqabbilhielu kważi vers b'vers, anzi kelma b'kelma, ma' dik ta' Felice Uda: *La mamma è malata*; fil-waqt li *A.J.V.*, biex isaddaq l-oriġinalità tal-versi ta' Cremona, iwiddeb lil *Kritku* u jgħidlu li l-*poeżija oriġinali* m'għandux ifittixha "fil-melodija tal-versi biss". Aktar tgħajjir u botti milli argumenti u raġunijiet loġiċi! Imma, nistaqsi jien, jekk *G.G.* kien jaf li l-poeżija "Ommkom Marida" ta' Ninu Cremona mhix ħlief imitazzjoni totali jew parzjali tal-poeżija bit-Taljan "La mamma è mala-

* *G. G. ma hux it-Tabib Ġużè Galea.*—Diretur.

ta'' ta' Felice Uda, x'riedha u għalfejn semmieha s-*super-oriġinalità* tal-poeżija ta' Cremona?! U jekk *Kritku*, min-naħa l-oħra, kien jaf li Cremona, għajr din il-waħda, l-ebda poeżija oħra m'għandu li mhix tiegħu, x'ried joqgħod iċanfru fil-pubbliku bħala plaġjarju?! U lili, fl-aħħar mill-aħħar, x'kien li daħħalni bejn il-basla u qoxritha? Ngħidilkom.

Lili daħħalni fil-ġlieda *A.J.V.* li, wara li tenna f'"Il-Malti" l-ismijiet tal-poeti li magħhom *Kritku* qabbel lil Ninu Cremona f'"Il-Berqa" tad-19 ta' Diċembru, 1945, ismi ħallieh barra u njorah għal kollox. U dan lili, bħala poeta u bniedem politiku, ħassibni ħażin. Għax meta *A.J.V.*, barra ismi u isem *Ġużè* Chetcuti, tenna l-ismijiet tal-bqija tal-poeti li *Kritku* kien semma qabel, dan lili ġagħalni nifhem li *A.J.V.* bi *Kritku* fehem ifisser K. Vassallo u G. Chetcuti f'daqqa— *a combined operation*! Fil-waqt li dan mhuwiex minnu. Hekk mhuwiex minnu, li jien imhejji u lest biex nistqarr taħt ġurament illi "Rand u Riħan" għadu s'issa ma ġiex f'idejja billi x-xorti għadha sa dal-ħin ma ħasslitlix sitt xelini fuq ir-riħ biex inkun nista' nixtrih.

U issa, wara li stqarrejt ċar u tond kullma kelli xi ngħid, nitlob lil *G.G.*, lil *Kritku*, lil *A.J.V.* u lil Ninu Cremona magħhom iħalluni ntemm u nagħlaq din il-kitba bi twiddiba, li mhix ħlief verità mill-bidu sat-tmiem. Lil dawn nixtieq ngħarrafhom jekk għadhom ma jafux, illi "Malta żgħira u n-nies magħrufa"; illi l-kittieba u l-poeti Maltin huma ftit, hekk ftit li jżommu u jagħirfu xogħlijiet xulxin daqskemm nemes ixomm u jagħraf fenek salvaġġ; u illi, fl-aħħarnett, "ħmar liebes ġild ta' ljun" u la jirnexxilu jbażża' lpup u tigri billi jinħaq u lanqas jirnexxilu jagħlibhom billi jipprova jaħbi dnubu ta' iblah li hu!

9. 2. 46. K. VASSALLO.